

Høringsforslag til ny driftsplan for Klosterheden Statsskovdistrikt

Miljøorganisationen Nepenthes
d. 1. dec. 2004

Indhold:

Indledning	3
Egens fremme.....	4
Eksoter.....	6
Dødt ved	7
Urørt skov.....	10
Genindførsel af forsvundne nøglearter.....	12
Europæisk Bison	13
Elgen.....	15
Andre nøglearter	15
Konklusion	17
Bilag 1	20
Bilag 2.....	23

Indledning

Nepenthes hilser omstilling til bæredygtig skovdrift velkommen, og generelt er Nepenthes tilfreds med Skov og Naturstyrelsens oplæg til ny driftsplan for Klosterheden.

Nepenthes mener dog at der på fire punkter bør ske væsentlige ændringer.

- 1) Der bør i langt højere grad sættes på eg frem for bøg i området.
- 2) Der bør laves en handlingsplan for dødt ved.
- 3) der bør anlægges flere områder med fri dynamik og andelen af urørt skov bør forøges til minimum 20%
- 4) Der bør skabes et højere naturindhold og sikring af biodiversiteten gennem reintroduktion af nye nøglearter.

Egens fremme

Nepenthes er enige med SNS om at andelen af lokalt hjemmehørende træarter, dvs. især løvtræarter, bør øges. Nepenthes mener dog, at dette i overvejende grad bør gøres med andre arter end Bøg, specielt Vinter-Eg, men også Ask, Rød-El, Skov-Elm, Spids-Løn, Småbladet Lind, Hassel, Birk, Gråpil, Bævreasp, Skov-Abild. Alle de nævnte arter har en lang historie i Danmark og kan forventes at fremme en stor artsdiversitet og en rigere jordbundsudvikling, modsat Bøg, som fremmer morbund og er kendt for at danne ret artsfattige bevoksninger. Videre er Skov-Fyr oplagt at fremme, da denne nåletræart har 11.000 års indfødsret og er rig på ledsagearter, og netop i de nordligere egne af Jylland har haft sine bedste bastioner inden den totale borthugst i sen Middelalder.

Bøg er, som nævnt i driftplanen (s.68) ikke naturligt hjemmehørende i området, og for at følge Strategi for bæredygtig skovdrift, 1994, skal der gøres en indsats for fremme af lokalt tilpassede træarter. Der bør derfor i langt højere grad satses på Eg som dominerende træart.

I Statskovenes planteavlstations interne vejledning fra 1998 siges der tillige at:

Generelt tillægges stabilitet og kendskab til langsigtet udvikling stor værdi. For hjemmehørende arter foretrækkes som hovedregel frøkilder med danske oprindelse frem for udenlandske racer. For alle arter gælder, at frø høstet på bevoksninger i Danmark, alt andet lige, foretrækkes frem for importeret frø.

Og i Skov og Naturstyrelsens træartpolitik fra 1999 *skal stabiliteten forbedres ved at sikre træarter og provenienser der indbringes er tilpasset lokaliteten.*

Nepenthes finder det ønskeligt, at der tilstræbes egemateriale af danske bevoksninger, der er af oprindelig proveniens. Det betyder, at Vinter-Eg må foretrækkes frem for Stilk-Eg, da der vist stort set ikke findes kårede bevoksninger af sidstnævnte, der er af oprindelig dansk proveniens. Envidere er vintereg naturligt forekommende i området.

At Eg er et velegnet og tilpasset træ viser eksemplet fra Møborg Skov, hvor egen naturligt har generobret en flade over for Ådalsskrænten, der tidligere har været bevokset med Bjergfyr.

Ud over, at Eg er bedre tilpasset området, vil den også have en gunstig indvirkningen på skovens generelle naturrigdom. Egetræerne giver en mere lysåben skov, med flere levemuligheder for en rigere underskov, samt plads til mere lyskrævende planter. Desuden er det en af de træslægter, der hos os har flest ledsagearter tilknyttet, især af insekter, men også fx. svampe og barklaver.

Derfor bør SUT 4 have mulighed for at brede sig, fordi: *I selve bevoksningen vil den være mere lysåben og betingelserne for en artsrig, selvforrygende "naturskov" er til stede.*

I de tilfælde hvor renafdrift er nødvendigt foreslåes etablering af egebevoksninger.

Eksoter

Eksoter fra andre kontinenter, såsom Sitka, Douglas, Grandis, Glansbladet Hæg og Contorta bør udfases, da de dels må forventes at være relativt fattige på ledsagearter og desuden kan have unaturlig konkurrencefordel af samme årsag (dvs. de kan være invasive og dermed i konflikt med Danmarks forpligtelser via Biodiversitetskonventionen. Rødgran, Alm. Edelgran, Hvid-El og Ær er også eksoter i området, men da Danmark ligger inden for deres potentielle naturlige udbredelsesområde, er de i blandingsbevoksninger mindre problematiske end andre eksoter, og total udfasning er derfor af mindre betydning for naturmæssig optimering.

Dødt ved

Dødt ved er, som Skov- og Naturstyrelsen skriver, med til at sikre en del af skovens diversitet. Det er derfor afgørende, at der forefindes dødt ved i passende mængder. Klosterheden er dog i skovmæssig henseende meget ung. Der vil derfor gå mange år endnu, inden der vil være opbygget en naturlig mængde af dødt ved i skoven. Den naturlige gennemsnitsmængde af dødt ved per ha i skove varierer fra 2 m³ i Frankrig til 19 m³ i Schweiz. I Sverige varierer mængden af dødt ved fra 6,1 til 12,8 m³ per ha. Her bruges mængden af dødt

ved bla. til at bedømme forudsætningerne for en god biodiversitet. I nedenstående tabel, fra det svenske Naturvårdsverket ses der at der skal være over 8 døde træer med en dbh over 25 cm for at der opstår gode betingelser for biodiversiteten.

Bedömning av tillstånd				
Klass	Benämning	Lågor (> 10 cm diam)	Grova lågor (> 25 cm diam)	Förutsättningar för biologisk mångfald
		antal / hektar		
1	Stor förekomst	> 150	> 15	Mycket goda
2	Tämligen stor förekomst	75–150	8–15	Goda
3	Tämligen liten förekomst	30–75	4–8	Intermediära
4	Liten förekomst	15–30	2–4	Mindre bra
5	Mycket liten förekomst	< 15	< 2	Dåliga

Også i UNA-indekset, udviklet af GEUS til vurderingen af naturtilstanden, vægtes dødt ved højt. 29 af de 100 positive indikatorer på god naturtilstand, vedrører dødt ved.

Nepenthes foreslår derfor, at der i driftsplanen indarbejdes en handlingsplan til øgning af forekomsten af dødt ved. Mange af de truede dyr og planter på den danske rødliste er knyttet til dødt ved. Der kan derfor opnås en hurtig og billig sikring af biodiversiteten ved aktivt at øge mængden af

dødt ved at fremskynde enkeltræers svækkelse og evt. død.

Ved uskadeliggørelse af "farlige træer" anbefales det at efterlade så meget stab, som muligt.

Uskadeliggørelse af "farlige" træer med en høj stab er biologisk set bedst. Der skal skæres så lidt som muligt i de efterladte træer.

EU's Life Natureprojekt "Bosco Fontana" anbefaler etablering af såkaldt habitattræer, for at skabe bedre mikrohabitater for hulrugende fugle og insekter. Nepenthes anbefaler derfor at der ved fældning af hugstmodne træer, efterlades et antal af træerne, der samtidigt såres, så den naturlige henfald forøges.

Urørt skov

I lighed med de foranstaltninger, der bliver foretaget i skovbrynene mod Fåre Mølleå, hvor der ønskes skabt en glidende overgang og mosaik af naturtyper, ønsker Nepenthes at denne fremgangsmåde bliver anvendt i langt højere grad ved andre skovbryn og især omkring Flynder-Å-systemet. Derefter skal områderne have mulighed for at kunne udvikle sig frit.

For at sikre målsætningerne i Naturskovsstrategien fra 1994 vedrørende urørt skov, foreslår Nepenthes at minimum 20 pct. af Klosterheden på sigt udlægges til urørt skov. De to foreslåede områder, er dels meget små, dels vidt forskellige i træartssammensætning og er dels meget isoleret. Det synes oplagt at udlægge en del af afd. 473 i den nordlige del af Klosterheden Plantage, som urørt, men også områder i afd. 78 og 103 i Kronhede Plantage er velegnet, om end disse egebevoksninger er af nyere dato end afd. 473.

De væsentlige krav til udvælgelse af egnede områder er, efter Nepenthes mening, høj løvtræsandel samt tæt placering i forhold til planlagte græsningsskove og åbne arealer. Herved opnås højest mulig naturgevinst.

Ud over de to områder, foreslået af SNS, mener Nepenthes at etablering af de ekstra områder, vil kunne styrke de dyr og planter, der knytter sig til urørt skov. Samtidigt skal områderne placeres, så der er mulighed for at etablere bedre spredningsmuligheder for truede dyr og planter, mellem områderne.

Nepenthes mener, at nyerhvervede skovrejsningsområder i tråd med Strategien for Biologisk Mangfoldighed bør udlægges til naturlig succession, og de ekstra områder af urørt skov kunne evt., ifølge Naturskogsstrategien, udlægges i skovrejsningsområder med fri succession.

Genindførsel af forsvundne nøglearter

En af statsskovenes fornemste opgaver er at tilgodese den almindelige skovturgæst, der søger stilhed og naturoplevelser. SNS har allerede gjort et stort og modigt arbejde ved at genindføre bæveren i området. De naturgevinster, der har været og som kommer, er med til at gøre Klosterheden til et af Danmarks bedre naturområder. Men Nepenthes mener, at området, for at gøre det til et rigtig naturområde, fortsat mangler nogle vigtige elementer.

Bæveren optræder nu som nøgleart i området, og har ved sin aktivitet skabt bedre og nye levemuligheder for mange dyr og planter. Det er dog primært dyr og planter knyttet til vandsystemet, der har nydt godt af bæveren (ud over mennesket selvfølgelig). I den terrestriske del af området kan der dog ligeledes opnås bedre levemuligheder for dyr og planter. Ligesom i Flynder Å kan der også her indsættes nøglearter.

Nepenthes vil anbefale Klosterheden Statsskovdistrikt, at man udarbejder en forvaltningsplan med det mål at samle alle de vigtige græssende nøglearter, der kan påvirke udviklingen af dynamisk natur i området.

Nepenthes ser meget gerne Europæisk Bison og Elg indført i Klosterheden med henblik på i løbet af en kortere årrække at slippe dem løs uden hegn. Bison og elg vil dermed blive de to næste dyr, der

decideret reintroduceres som fritlevende i Danmark efter bæveren.

Europæisk Bison

Europæisk Bison udviser ikke samme trang som f.eks. vildsvinet til at migrere om vinteren. Desuden lever den i meget mindre flokke og er nemmere at regulere. Bison vil fungere som nøgleart på mange måder. Den vil ved sin græsning være med til at fremme mulighederne for lave og langsomvoksende karplanter, der trues af hurtigvoksende og skyggende græsser. Ved sin græsning fremmer bisonen græsarealer for især kronvildt og gæs. Gennem sin fouragering og vandring er den med til at sprede frø, dels i pelsen og dels gennem fordøjelsessystemet.

Nye undersøgelser fra Tyskland viser desuden, at nogle flagermusarter og visse gødningsbiller er afhængige af, at der er gødning fra store græsser tilstede hele året, og særligt vigtigt i februar og november(helårsgræsning). Desuden er det vigtigt, at de forskellige former for gødning er tilstede, da nogle af gødningsbillerne ynder at skifte mellem dem. Hertil kommer den store rekreative værdi, som besøgende vil opleve ved at kunne observere Europas største landlevende pattedyr.

Klosterheden bliver af Nepenthes og Taurus Naturentwicklung e.V. vurderet for egnet til en mindre bestand af bisoner. Som plan for en reintroduktion kan der med nogle få modifikationer anvendes projektskitzen fra „*Wiederansiedlung von Wisenten in einem geeigneten Gebiet des Rothaargebirges (Sauerland, NRW)*“. Dette projekt, der bliver udført af Taurus Naturentwicklung e.V. og det Wittgenstein-Berleburg'sche Rentkammer, i en af Tysklands tættest befolkede landsdele, vil etablere en fritlevende bestand på omkring 25 dyr, i et 5000 hektar stort område.

Nepenthes har, gennem et stærkt og veludviklet netværk, stor erfaring i reintroduktion og udsætning af store græssere, og kan derfor stå til rådighed for genindførsel af bison i Danmark, i alle dens faser, herunder fremskaffelse af egnede dyr, transport, indretning af tilvænningsindhegning, overvågning m.m.

Et eksempel for en evt. gennemførelse af reintroduktion af Bison henvises til bilag 1.

Et eksempel på finansieringsplan er givet i bilag 2.

Elgen

Hvad angår elgen, så er det Nepenthes opfattelse, at Klosterheden er et egnet habitat, og med den forøgelse af biologisk mangfoldighed og forskelligartet skovstruktur driftsplanen lægger op til, vil området kun blive endnu mere egnet som habitat for elg. Nepenthes oplever ikke elgen som en problematisk nøgleart i forhold til reintroduktion, og det er Nepenthes opfattelse, at en reintroduktion af elg burde kunne foregå smertefrit i Klosterheden med en tidshorisont på 5-8 år.

Andre nøglearter

Da Klosterheden derudover allerede er i en spændende naturudvikling i de områder, der er under bæverens indflydelse, anbefaler Nepenthes også, at Skov- og Naturstyrelsen styrker denne naturudvikling ved at udsætte vildsvin, vildhest og vildkvæg over en periode på 5 år fra 2006.

Nepenthes er klar over, at især vildsvin bliver betragtet som en problematisk art af bl.a. landbrugsinteresser, men det er Nepenthes overbevisning, at der på Klosterheden kan skabes en indhegning på f.eks. 1000-1500 hektar i den centrale del af Klosterheden, som vil kunne skabe basis for en mindre bestand af vildsvin. Der vil også i denne indhegning kunne udsættes vildkvæg og vildhest, som i et samspil med bæverne i Flynder Å systemet vil kunne skabe en helt unik lysåben græsningsskov. Så længe bestandene af de

indhegnede dyrearter ikke bliver for store, skulle der principielt ikke være noget i vejen for, at publikum kunne færdes i indhegningen på afmærkede stier.

Nepenthes anbefaler at både vildsvin, vildkvæg og vildhest hegnes ind i med et maskehegn gravet 40 cm ned i jorden med tre til fem eltråde på indersiden. Der laves rørunderføringer til mår, ræv og grævling. Hegnets højde bør være 120 cm, hvilket skulle gøre det muligt for elg, kronvildt og råvildt at passere uden de store problemer.

Selvom hegn af nogle interessegrupper kan opfattes som problematiske, er det Nepenthes' overbevisning, at "ulempen" ved disse hegn modsvares af den forøgelse af naturværdierne og den biologiske mangfoldighed, som dyrenes tilstedeværelse vil medføre.

Bestandene af de nævnte tre dyrearter bør ikke fodres, men ved afskydning eller indfangning holdes på et passende niveau, så der ikke sker et økologisk kollaps i indhegningen.

Konklusion

Ovenstående forslag vil betyde, at Klosterheden skal øge sin andel af SUT 7 fra 203 hektar til 1000-1500 hektar (s.92). Nepenthes forslår derudover, at det om muligt tilstræbes, at SUT 6 området på 140 hektar også kommer til at ligge i indhegningen. Der er intet problem i, at have en urørt skov med græsning, hvilket dog er en kombination SUT-skemaet ikke tager højde for.

Hvis Skov- og Naturstyrelsen følger ovenstående anbefalinger, er det ganske givet, at Klosterheden vil blive en turistmagnet i området af hidtil usete dimensioner. Det vil skabe både omsætning og arbejdspladser. Disse kan både blive lokaliseret på selve distriktet, men også i afledte lokale serviceerhverv som f.eks. hotel- og restaurationsbranchen. Distriktet har allerede med bæveren oplevet en forøget interesse, og det viser med alt tydelighed, at speciel natur og specielle naturoplevelser kan tiltrække mennesker, som måske ellers aldrig havde sat deres ben i Klosterhedens område.

Ud over de fire mærkesager har Nepenthes enkelte bemærkninger til specifikke skovområder:

Sønderholmene og Plet Enge, samt Bøvling Klit(Skov 112 og skov 116):

Pleje med vildkvæg og heste vil her have en meget gunstig indflydelse på trækfugle idet de kan facilitere området for gæs, som det bla. Kan ses på Oostvaardersplassen i Holland.

Møborg Skov(Skov 202):

Egekrat er ikke klimaks, men er en fastfrysning på et succesionsstadie. For at bevare den høje diversitet, er det nødvendigt med en fortsat browsing fra vildt/kvæg. Det anbefales derfor at hele området bliver græsset, for at opnå en friere dynamik.

Resenborg Plantage(Skov 211):

Fremme selvforyngelse med eg i områder med ædelgran. Etablering /plantning af eg i rødgranbevoksning. Bekæmpelse af bjørneklo bør foregå med græsning/slåning.

Græsning i skoven vil være med til fortsat at beskytte mange af de sjældne planter der findes i skoven.

Plethøj(Skov 215):

Genoptagelse af græsning, med evt. inddragelse af skov.

Skalstrup Skov(Skov 302):

I takt med ny erhvervelser bør der indføres skovgræsning, så flydende skovbryn opnås. Der bør sættes udelukkende på SUT 4 frem for SUT 5.

Åbjerg Skov(Skov 303):

Fortsat græsning på enge og evt. på hede via korridor evt. indtagelse af nordlige del af skov og opgivet eng med pil og pors.

Bilag 1

Europæisk Bison i Klosterheden

Til opstart af en fritlevende population af Europæisk Bison i Klosterheden, skal der anvendes mindst 5-6 dyr. (fire til fem hunner og en tyr). For at opstarten af den fritlevende bisonflok skal blive en succes, er det nødvendigt at benytte sig af "soft-release". Dyrene, der kan komme fra vidt forskellige opdrætssteder, skal kunne opbygge en sund flokstruktur, og kendskab til deres nye habitat, derfor skal de i starten gå i et heget område (tilvænningsindhegning). Det er også vigtigt at der bliver født kalve i tiden de går i indhegning. De er med til at knytte flokken til området og styrke flokstrukturen. Indhegningen skal placeres centralt i flokkens kommende habitat, og skal senere fungere som foderplads eller indfangningssted. Ved etablering af foderplads, hvor dyrene kan blive fodret i vinterhalvåret, styrkes dyrenes tilhørsforhold til området.

Samtidigt med udsætningen af flokken skal der iværksættes en grundig overvågning ved at udvalgte dyr, via telemetri bliver fulgt og analyseret vha. GIS. Overvågningen skal primært bruges til at overvåge dyrenes bevægelse, så konflikter med andre interesser undgås, ved rettidig indgriben.

Eksempel på Tidsforløb

Forår/ sommer 2005: undersøgelse af habitat og fastsættelse af placering af indhegning

Sommer/efterår 2005: etablering af indhegning og udsætning af de første visenter i indhegningen

Forår 2006/2007: visenterne slippes fri.

2007-2013: udgivelser af status for overvågning.

Sammensætning af grundlæggergruppen

To modeller:

1. model:

7-10 dyr af begge køn og med forskellig aldersfordeling

1/3 flere hunner end hanner

Ældre ko som førerdyr er nødvendigt

2. model:

4-5 hunner + 1 tyr

Når de første kalve bliver kønsmodne, udskiftes tyren.

Ældre ko som førerdyr er nødvendigt

Tilvænningsindhegning

Størrelsen bør være 50-80 ha per ti dyr.

Indhegning skal bestå af 2 meter højt vildthevn, med indvendig strømførende kreaturhegn

I tilvænningsindhegningen bør der være en 600-800 m² stort forhegn, der letter indfangning af dyr.

Anbefalet skov-åbent-forhold 1:5 til 1:10. Jo mere åbent areal visenterne kan benytte, jo mindre vinterfoder kræves der, og jo mindre omkostninger vil der være i forbindelse med driften.

Vinterfoder bør fortrinsvis bestå af hø fra lokale enge.

Hvis dyrene fodres om vinteren kan der opstå barkskader på omkringstående træer. Dette kan minskes ved fodring af fældet aske- og birkekviste.

Nødvendige bestanddele i indhegningen er foderplads, vandpost, saltblokke og krassetræer (sandkuler og mudderhuller anbefales også).

Kunstig skjul/læ er ikke nødvendigt.

Regulering

Ungtyre i flokken, som bliver kønsmodne, risikerer at blive udstødt af flokken, da den dominerende tyr ikke tolererer andre. Disse ungtyre kan være problematiske, idet deres vandring vil være i periferien af flokkens home-range. For at undgå konflikt med naboer/ trafik, bør disse strejfende ungtyre fjernes, enten ved indfangning til andre avlsprojekter eller ved bortskydning.

Bilag 2

Finanseringsplan

Estimerede udgifter det første år

engangsinvesteringer

priser i Euro

▪ tilvænningsindhegning (vildthege+elhege+indfangningsanlæg)	35.000,-
▪ Telemetri-Teknik (4 GPS-Halsbånd med GSM-Modul, Temperatur-, Aktivitets- und Mortalitetssensor, en GSM-Basisstation, en Linkmanager, to Pejlemodtager)	16.300,-
▪ Bærbar pc med software til databehandling og -analyse	5.000,-
▪ Narkosegevær + tilbehør	2.500,-

personaleudgifter

▪ Biologstilling (20 timer per uge) (projektforvaltning og videnskabelig overvågning)	25.000,-
▪ Arbejdsstilling(20 timer per uge)	15.000,-
(vedligeholdelse af hege, pleje af dyr inklusiv fodring)	15.000,-

Abskaffelse af dyr

▪ 10 dyr af forskellig aldersstruktur (ungdyr ca. 1.000,- €, gamle dyr ca. 1.500,- €)	12.000,-
--	----------

ekstraudgifter

▪ dyretransport	4.000,-
▪ Transfer af GPS-Halsbånddata (over GSM per SMS)	300,-
▪ Vedligeholdelse af hege (Material)	1.000,-
▪ foder	1.000,-
▪ rejseudgifter	5.000,-
▪ Dokumentation (rapporter, fotomateriale)	5.000,-
▪ Veterinærmedicinsk behandling (inklusiv bedøvelse og undersøgelse for parasitter)	4.000,-

ialt: 131.100,-

De angivne omkostninger er estimeret til tyske forhold, og der kan derfor forekomme ændringer i forhold til danske forhold, herunder især til aflønning m.m..